

พระพุทธศาสนานิกายตันตрянในภูฏาน  
BUDDHISM IN BHUTAN : TANTRAYAN SECT

พระราชปรียัติวิมล (ศรีสุระ)

Phra Rajpariyattivimol

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

E-mail : philosophy101@hotmail.com

## บทนำ

ภูฏานเป็นเพียงประเทศเดียวในโลกที่ยอมรับนับถือพุทธศาสนาหายานแบบตันตระเป็นศาสนาประจำชาติอย่างเป็นทางการ นิกายตันตрянหรือวัชรยาน ถือกำเนิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของพัฒนาการอันยาวนานของพุทธศาสนาชื่อตันตрян มาจากคำว่า ตันตระ ในภาษาอินเดีย เป็นชื่อคัมภีร์ลึกลับที่รู้จักกันในวงจำกัดและปรากฏขึ้นในราวช่วงศตวรรษที่ ๓-๑๐ โดยแบ่งออกได้เป็นสี่กลุ่ม จากคำสอนที่ง่ายที่สุดจนไปถึงคำสอนที่ซับซ้อนที่สุด ได้แก่ คัมภีร์กฤษยาตันตระ คัมภีร์จรรยาตันตระ คัมภีร์โยคตันตระ และคัมภีร์อนุตตรโยคตันตระ พุทธศาสนาตันตрянสูญหายไปจากอินเดียซึ่งเป็นดินแดนต้นกำเนิดในช่วงที่พวกมุสลิมยกมารุกรานในต้นศตวรรษที่ ๑๓ และไปรุ่งเรืองอยู่ในทิเบต ลาดัคห์ ลิกขิม มองโกเลีย ภาคเหนือของเนปาล ภูฏาน จีน และญี่ปุ่นแทน

## แนวคิดพื้นฐาน

พุทธศาสนาตันตрянมีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกับพุทธศาสนานิกายอื่น คือเชื่อว่า กรรมในอดีตชาติเป็นตัวกำหนดชาติภพและชีวิตในปัจจุบัน และเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้สรรพชีวิตต้องเวียนว่ายตายเกิดเรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด บุคคลจึงควรทุ่มเทความพยายามมุ่งไปให้ถึงพระนิพพานซึ่งจะช่วยปลดปล่อยตนให้พ้นจากสังสารวัฏและกิเลสกองทุกข์ทั้งปวงได้

การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเป็นต้นกำเนิดของแนวคิดเรื่องสฤญญาตาหรือความว่าง ซึ่งเป็นสภาวะที่ไม่มีความแตกต่างระหว่างการมีอยู่หรือไม่มีอยู่ซึ่งตัวตน เพราะความจริงแล้วสรรพสิ่งในโลกแห่งผัสสะล้วนแล้วแต่ไม่จีรังยั่งยืน และเป็นจริงในขั้นสมมุติสัจจะเท่านั้น แม้มายาภาพที่บังเกิดจะทำให้มนุษย์ยึดติดแต่โดยเนื้อแท้แล้วหาเป็นตัวตนอยู่ในความจริงขั้นปรมาตถ์ไม่

กระนั้น พุทธศาสนาหายานและสายตันตрянก็ยอมรับนับถือเทพเจ้าและเหล่าพระโพธิสัตว์ โดย

เชื่อมั่นว่า ท่านเหล่านี้เป็นผู้บรรลुरुธรรมแล้ว แต่ยังไม่ยอมก้าวล่วงเข้าสู่พระนิพพาน โดยยินดีที่จะเวียนว่ายอยู่ในห้วงสังขารวิภวภูมิต่อไปจนกว่าจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นห้วงทุกข์ไปได้ทั้งหมดก่อน

พุทธศาสนาต้นตวรรษานได้พัฒนาขึ้นมาจนมีเอกลักษณ์อันโดดเด่น พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ไม่เพียงมีปรากฏอยู่ในพระสูตรและพระวินัยเท่านั้น แต่ยังมีบันทึกอยู่ในคัมภีร์ของฝ่ายตันตระด้วย คัมภีร์ดังกล่าว เป็นคัมภีร์ลึกลับและต้องให้พระลามะผู้ทรงภูมิธรรมขั้นสูงเป็นผู้ถ่ายทอดและอธิบายให้ฟัง จึงจะสามารถเข้าใจความหมายในคำสอนเหล่านั้นได้

มรรควิธีในการเข้าถึงสุญญตาของทางตันตระมีอยู่หลายวิธี ได้แก่ การไม่สะกดหรือข่มกั้นอารมณ์ต่างๆ เอาไว้ แต่ระเบิดออกมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ธรรม การสร้างรูปสัญลักษณ์ขึ้นมาแทนตัวแทนเทพเจ้าเพื่อสะท้อนแนวคิดที่ไม่เป็นรูปธรรม การปฏิบัติศาสนกิจและพิธีกรรมต่างๆ ทั้งการสวดมนต์ การร่ายคาถาเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง การกราบไหว้บูชาและการเพ่งมณฑลเพื่อเจริญสมาธิ เป็นต้น ทั้งนี้ การถ่ายทอดธรรมแบบปากต่อปากจากอาจารย์สู่ศิษย์ นับเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ในประเทศภูฏานและทิเบต พุทธศาสนาต้นตวรรษาน ได้พัฒนาไปในทิศทางเดียวจนกลายเป็นพุทธศาสนา

นิกายลามะหรือพุทธศาสนาแบบทิเบตอย่าง ที่ทางตะวันตกนิยมเรียกกัน โดยรวมเอาศรัทธาในยุคก่อนการยอมรับนับถือศาสนาพุทธ ลัทธิถือผี รวมถึงการบูชาภูเขาลมและเทพเจ้าประจำท้องถิ่นเข้ามาไว้ด้วยกัน การผสมกลมกลืนนี้สามารถเห็นได้ชัดในพิธีกรรมทางศาสนาและคติพื้นบ้านต่างๆ

คนภูฏานเชื่อว่า มนุษย์เรามีองค์ประกอบสี่อย่าง ได้แก่ ลา (เจตสิก) ชก (แก่นชีวิต) เสะ (อายุขัย) และ นัมเซ (สัญญา) โดยสามอย่างแรกนั้นรับมาจากศรัทธาความเชื่อในยุคก่อนการรับเอาพุทธศาสนาเข้ามา ซึ่งสามอย่างนี้จะสูญสลายไปเมื่อคนเราเสียชีวิตลง ส่วนนัมเซรับมาจากพุทธศาสนาโดยตรง และจะเปลี่ยนถ่ายไปสู่ชีวิตในชาติภาพใหม่หลังกายเนื้อตายไป

ภาคดุร้ายเป็นภาคสำคัญหนึ่งของเหล่าเทพเจ้าฝ่ายตันตระ สำแดงขึ้นเพื่อกำราบปราบปรามวิญญูณชั่วร้ายที่เป็นปฏิปักษ์กับพุทธศาสนาและเพื่อขับไล่อวิชชา ดังที่ท่านคุรุรินโปเซเคยกล่าวเอาไว้ว่า “ใช้ไม้อ่อนไม่ได้ ก็ต้องใช้ไม้แข็ง”

รูปเทพเจ้าที่ไร้ซึ่งภาษาอาภรณ์นั้น ทางตันตระใช้สื่อความหมายว่าจารีตธรรมเนียมในทางโลกไม่มีความสำคัญในภพภูมิที่สูงกว่า ศาสดารูธและสิ่งของนานาที่ถือไว้ในพระหัตถ์เป็นสัญลักษณ์แทนธรรมชาติต่างๆ มนุษย์หรือปีศาจที่ถูกเหยียบไว้ใต้บาท สื่อถึงบรรดาปฏิบัติ

ของพุทธศาสนาและแนวคิดฝ่ายมิจฉาทิฐิ ไม่ว่าจะป็นอวิชชา โทสะหรือความริษยากก็ตาม

นอกจากนี้ ยังมีรูปเคารพอีกมากมายที่สวมกอดคักติ หรือ เทวี ของท่านไว้ พุทธศาสนาตันตระถือว่า ปริสภาวะของเทพเจ้าเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้หรือมรรควิธีเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย ในขณะที่อิตถิภาวะเป็นสัญลักษณ์แทนปัญญา ถ้าปราศจากซึ่งปัญญา ความรู้ก็พาไปไม่ถึงไหน และถ้าไร้ซึ่งความรู้ ปัญญาก็ไม่อาจพาไปถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดได้ มีแต่การรวมปัญญากับความรู้เข้าด้วยกัน ดังนี้บุคคลจึงจะบรรลุถึงความรู้งั้นได้

### พิธีกรรมของพุทธศาสนาตันตรยาน

พิธีกรรมมักกระทำกันเพื่อปิดเป้าสิ่งเลวร้ายออกไปและชักนำสิ่งดีๆ มาให้ และเพื่อให้บุคคลบรรลุถึงสภาวะที่สามารถนำความผาสุกสวัสดิมาสู่ทุกสรรพชีวิตได้ พิธีกรรมในภูฎานแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ พิธีกรรมที่มีท่วงท่าอากัปกิริยาจำเพาะเข้ามาประกอบ พิธีบูชาเทพยดาที่ไม่ใช่เทพของทางตันตระ และพิธีบูชาเทพ ยิตัมของทางตันตระ (ยิตัม คือครูผู้ถ่ายทอดธรรม อาจเป็นมนุษย์ เทพเจ้า หรือพระธยานิพุทธองค์ใดองค์หนึ่งก็ได้)

พิธีกรรมในภูฎานทุกอย่างเริ่มต้นด้วยการอัญเชิญเทพยดา ตามมาด้วยการสารภาพความผิดหรือบาปกรรม

ที่ได้กระทำ จากนั้นจึงถวายของเช่น ไห้ว บวงสรวงและสวดบูชาให้เทพดลบันดาลให้ตนสมปรารถนา ตบท้ายด้วยการร่ายมนต์อัญเชิญเทพยดาให้กลับไปยังที่สถิตซึ่งอาจเป็นรูปเคารพ ภาพเขียน หรือมณฑล

### เครื่องใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตันตรยาน

**โตร์จี** (วัชระ) โตร์จี มีลักษณะคล้ายดัมเบลเล็กๆ มีแฉกแยกออกมาจากตรงกึ่งกลางสี่หรือแปดแฉก แต่ส่วนปลายแฉกจะบรรจบเข้าหากันเสมอ วัชระแปลว่า เพชรหรือสายฟ้า สื่อความหมายถึงความบริสุทธิ์และความแข็งแกร่งที่ไม่มีสิ่งใดจะทำลายลงได้ แฉกเช่นเดียวกับจิตวิญญาณแห่งความเป็นพุทธะ นอกจากนี้ สายฟ้ายังเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้ที่จำเป็นต่อการบรรลุธรรม จึงหมายถึง ปุริสภาวะอีกโสหนึ่งด้วย การประกอบพิธีกรรมมักใช้วัชระคู่กับระฆัง (ดริลบู) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนปัญญาและอิตถิภาวะของเทพเจ้า

**พुरुปา** คือ กริช อันเป็นที่สถิตของเทพ โตร์จี พुरुปา และเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมของลัทธิตันตระในอินเดียมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๗-๘ ใบมีดมีรูปทรงสามเหลี่ยม ส่วนด้ามทำเป็นรูปหัวสัตว์หรือเศียรเทพเจ้า ใช้แทงปีศาจบูชาเทพเจ้า เป็นการช่วยปลดปล่อยวิญญาณให้ได้ไปเกิดใหม่ใน

ชาติภาพที่ดีกว่า นอกจากนี้ ยังใช้ในพิธีชำระมณฑล สร้างความบริสุทธิ์และปกป้องรักษาสถานที่ต่างๆ ด้วย

**ตอร์มา** หรือ ตัม เป็นเครื่องประกอบพิธีพุทธของทางทิเบต และภูฏานโดยเฉพาะ ทำขึ้นจากแป้งข้าวเจ้าหรือแป้งสาลีผสมเนยย้อมเป็นสีต่างๆ แล้วนำไปอัดใส่พิมพ์ ทำเป็นรูปทรงและลวดลายต่างๆ ซึ่งมีอยู่หลากหลายมาก งานพิธีทุกงานเป็นเวลาแห่งการทำตัมเทพเจ้าแต่ละองค์ พิธีกรรมแต่ละพิธีจะมีตัมในรูปแบบของตนโดยเฉพาะ ตัมจะถูกนำไปวางตั้งไว้บนแท่นเพื่อใช้เป็นเครื่องบูชาแทนมนุษย์และสัตว์ที่เคยใช้กันตั้งแต่ครั้งที่ยังไม่ได้รับเอาศาสนาพุทธเข้ามา

**เดอ** มักพบอยู่ตามข้างถนนทางและสี่แยก ลักษณะเป็นเชือกสีที่พันขึ้นบูชาภูติผีปิศาจและวิญญาณร้ายให้ใช้เป็นสิ่งที่สถิต จะได้ไม่เที่ยวไปสิงผู้คนหรือสัตว์เลี้ยงให้เจ็บป่วยล้มตายกันอีก



แท่นบูชาตามวัดวาและบ้านเรือนจะมีถ้วยน้ำวางอยู่เจ็ดใบ ซึ่งจะต้องเปลี่ยนน้ำทุกเช้า เป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องบูชาเจ็ดอย่างที่ต้องถวายแด่พระพุทธเจ้าและเทพดาทั้งหลาย ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม น้ำสรง ดอกไม้หอม กายานหอม ตะเกียงน้ำมันเนย และน้ำหอม

### สามสัญลักษณ์หมู่ศาสนาในภูฏาน

สัญลักษณ์ทางศาสนาในภูฏานที่ปรากฏให้เห็นเป็นหมู่เหล่ามีอยู่ ๓ กลุ่มที่สำคัญได้แก่

#### ๑. มงคล ๘ (ตาชิตาเก)

สิ่งที่ชาวภูฏานถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความมงคล ๘ ประการ ของชีวิตตามความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักจะปรากฏเป็นรูปเคารพตามโบราณสถาน ตลอดจนในบ้านเรือน มีดังนี้

๑. **กลสะ** หรือ แจกันสมบัติ (Treasure Vase หรือ bumpa) เป็นที่บรรจุหรือเก็บสมบัติ หมายถึง พระธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา อันนับเป็น “อริยทรัพย์” สำหรับชาวพุทธทั้งปวง รูปร่างแจกันเป็นภูฏานคล้ายกับหม้อน้ำ (ปุนณฆฎะ คือ หม้อเต็มด้วยน้ำ) ซึ่งถือเป็นมงคล ๑ ใน ๑๐๘ อย่าง ชาวศรีลังกาจะนิยมถือปุนณฆฎะนี้เดินเวียนตันโพธิ์หรือ โบสถ์วิหาร แทนดอกไม้รูปเทียน

๒. **ปมอนันตะ** หรือ ลายประแจจีน (Endless Knot หรือ pay-yap, drami) คล้ายกับ เฉลว ของไทย ลักษณะเป็นเส้นตอกเอามาขัดกัน หรือเขียนบนผืนผ้าก็ได้ เป็นสัญลักษณ์แทนความรักอันบริสุทธิ์ไม่มีที่สิ้นสุด เส้นตอกที่ขัดกันนั้นเป็นระเบียบสวยงาม ประดุจความรักที่บริสุทธิ์ ย่อมทำให้ชีวิตสวยงาม แต่ถ้าขัดกันไม่เป็นระบบระเบียบ ชีวิตรักก็จะยุ่งเหยิง

๓. **ธงชัย** หรือ ธงชัย (Victorious Banner) เป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของพระพุทธศาสนาต่อความชั่วร้ายและผีศาจทั้งปวง ธงชัยเป็นการประกาศชัยชนะในการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ณ ภูมิภาคแถบนี้ ที่ต้องต่อสู้เอาชนะภูติผีปิศาจจำนวนมาก จนสามารถกลับใจปิศาจเหล่านั้นให้หันมายอมรับนับถือและรับใช้พระพุทธศาสนาได้

๔. **ธรรมจักร** หรือ กงล้อธรรม (Wheel of law หรือ khorlo) สัญลักษณ์สากลของชาวพุทธทุกนิกาย ธรรมจักร หมายถึง หลักคำสอนของพุทธศาสนาและเป็นคำสอนที่ “ไม่หยุดนิ่ง” คำว่าไม่หยุดนิ่งนี้ อาจหมายถึงการเคลื่อนไหว หรือปรับตัวให้ทันยุคสมัย และเหมาะแก่ท้องถิ่น เพราะเหตุตั้งนี้ศาสนาพุทธในทิเบตและภูฏานจึงมีการปรับให้เหมาะสมกับลัทธิความเชื่อและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๕. **ฉัตรทองคำ** (Golden Parasol) หรือ ser dhug ซึ่งเปรียบว่าใช้บังแดด พระพุทธรูปเป็นเสมือนฉัตรทองที่ปิดกั้นภยันตรายแก่ผู้ที่นั่งบิณฑิและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

๖. **มัศยา** หรือ ปลาทอง (Golden Fish หรือ serge nya) ชาวภูฏานมีความเชื่อว่า ปลาเป็นสัตว์ที่ลืมนตา อยู่เสมอทั้งที่อยู่ในน้ำ ตาทั้งสองข้างที่เปิดกว้าง ช่วยให้สามารถมองเห็นอุปสรรคและสิ่งกีดขวางทั้งหลายทั้งปวง ตาหนึ่งคือ สติ (ความระลึกได้ ความยับยั้งชั่งใจได้) อีกตาหนึ่งคือสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว พร้อมปัญญารู้ทันปรากฏการณ์) เป็นการระมัดระวังมิให้ความชั่วที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น และเพื่อละเว้นความชั่วที่เผลอทำลงไป

๗. **สังข์ขาว** (White Conch หรือ dung kar) สังข์ที่ขัดจนขาวแล้ว เป็นเครื่องหมายแทนพระธรรมอันบริสุทธิ์ สังข์เป็นสัญลักษณ์ของการเผยแผร์หรือโฆษณา สังข์ขาวจึงเป็นเสมือนการประกาศพระศาสนา

๘. **ปัทมะ** หรือ ดอกบัว (Lotus หรือ meto pema) ดอกบัวมีความหมายเหมือนสังข์ขาว ดอกบัวถือเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ดังพุทธวจนะที่ว่า “ดอกบัวเกิดแต่โคลนตมในน้ำ แต่ไม่เปียกน้ำ พระพุทธเจ้าก็เช่นกัน เกิดในโลก แต่ไม่เปราะอะเปื้อนด้วยมลทินของโลกอันนั้น”

## ๒. สมบัติทั้ง ๗ ของพระมหาจักรพรรดิราชในพุทธศาสนา

๑. จักรรัตนะ คือ จักรแก้วอันเป็นพระราชยานนำพระมหาจักรพรรดิราชเสด็จไปยังที่ต่างๆ ได้รวดเร็วตั้งใจนึกสามารถปราบปรามปัจจามิตรได้ทั่วทิศ

๒. มณีรัตนะ คือ ดวงแก้วอันมีรัศมีสุกใส อันเมื่อพระมหาจักรพรรดิราชและอาณาประชาราษฎร์มากราบไหว้ขอสิ่งใดก็จะได้สิ่งนั้นสมดังปรารถนา

๓. อิตถิรัตนะ คือ นางแก้วผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณความดี ควรคู่แต่กับพระมหาจักรพรรดิราชเพียงผู้เดียว

๔. คหปติรัตนะ คือ ขุนคลังแก้วผู้จงรักภักดี รับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความซื่อสัตย์ ยังบ้านเมืองให้ไพบูรณ์พูนสุขทุกประการ

๕. หัตถิรัตนะ คือ ช่างแก้วคู่บุญในการทำศึกสงคราม มีกำลังเทียบได้กับพญาชสารนับพันเชือก

๖. อัศวรัตนะ คือ ม้าแก้วที่สามารถเหาะไปในนภากาศ พาพระมหาจักรพรรดิราชเสด็จไปรอบจักรวาลได้ถึงวันละสามรอบ

๗. ปริณายกรัตนะ คือ ลูกแก้วผู้ช่วยแบ่งเบาพระราชกรณียกิจ มิให้ต้องอนาทรร้อนใจ ทำให้บ้านเองเรื่องรุ่งอาณาจักรอยู่เย็นเป็นสุขกันโดยถ้วนทั่ว

## ๓. พระอัญญาเจดีย์ เหตุการณ์สำคัญ ๘ ตอนในพุทธประวัติ (โซร์เต็นเดกิ)

พระอัญญาเจดีย์สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๘ ตอนในพุทธประวัติ โดยเจดีย์แต่ละองค์จะมีลักษณะรูปทรงต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

๑. **เดเช็กโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงการประสูติของพระพุทธองค์ที่ลุมพินีวัน

๒. **ซังซุบโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ที่พุทธคยา

๓. **โซโกรโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงการแสดงปฐมเทศนาของพระพุทธองค์ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองสารนาถ

๔. **โซตรุลโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงโอกาสที่พระพุทธองค์ทรงมีชัยชนะเหนือพวกเดียรถีย์ที่เมื่อสาวัตถิ

๕. **ฮาบบโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงโอกาสที่พระพุทธองค์เสด็จกลับลงมาจากการไปโปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๖. **เยนดุมโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงโอกาสที่พระพุทธองค์ทรงระงับการแตกแยกของหมู่พระสงฆ์จากการแย่งของพระเทวทัตเมืองราชคฤห์

๗. **นัมเกลโซร์เต็น** สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงการปลงอายุสังขารของพระพุทธองค์ที่เมืองเวสาลี

๘. เนนเดโชร์เต็น สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธองค์ที่เองกุสินารา

### ครุรินโปเช หรือ ครุปัทมสัมภวะ

ครุ ปัท ม สัม ภ วะ เป็น พระอริยบุคคลที่ได้รับการเคารพเทิดทูนจากชาวภูฏานและทิเบตประหนึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่สอง ท่านไม่เพียงเป็นผู้นำพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ยังทิเบตและเขตหิมาลัย แต่ยังเป็นเกจิอาจารย์ด้านเวทมนตร์คาถาที่เก่งกาจอย่างยากที่จะหาใครเทียบได้ เรื่องราวของท่านเป็นตำนานที่เต็มไปด้วยสีสัน ชาวภูฏานนิยมเรียกขานพระนามว่า **ครุรินโปเช** หมายถึง อาจารย์ผู้ล้ำเลิศ

ตำนานของทางภูฏานและทิเบตเล่าว่า ช่วงศตวรรษที่ ๘ มีพระราชานามว่าอินทรโพธิ ปกครองแคว้นอุททิยานะอยู่ ณ เบื้องทิศพายัพของชมพูทวีป เวลานั้นบ้านเมืองเกิดภัยแล้ง ราษฎรอดอยากยากแค้น พระราชาไร้โอกาสจะสืบราชสมบัติ ทำให้พระองค์ทรงปริวิตกนัก จึงโปรดฯ ให้ประกอบพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลขึ้นในวันเพ็ญเดือนห้าของคิมหันตฤดู ทรงสั่งวาทายพระธรรมเมณเมฆสูตรบุชาพระรัตนตรัย ขอให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และขอให้พระองค์มีโอกาสสืบราชสมบัติโดยเร็ว และพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสดับคำอ้อนวอนแล้วก็ให้มีพระทัยเมตตานัก จึงไปทูลขอต่อพระอมิ

ตาทพุทธเจ้าให้ส่งพระปัทมสัมภวะลงไปเกิด เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งหลาย พระผู้มีแสงอันโอภาสจึงอำพระโอษฐ์ เปล่งลำแสงส่องตรงลงสู่ทะเลสาบธนโกษา (ตรงพรมแดนอัฟกานิสถานและปากีสถานในปัจจุบัน) บังเกิดเป็นดอกบัวดอกมหิมาผุดพ้นขึ้นเหนือผิวน้ำ กลางดอกบัวมีกุมารน้อยวัดแปดขวบนั่งอยู่

เมื่อพระเจ้าอินทรโพธิทรงทราบข่าวก็เสด็จไปหาด้วยพระองค์เอง และตรัสถามว่าเป็นลูกเต้าเหล่าใคร อยู่ในวาระใด กุมารนั้นทูลตอบมาว่า บิดาของเราคือพระสมันตภัทรผู้ไวโรจน์ มารดาคือพระสมันตภัทรผู้เป็นตัวแทนสัจจะอันเที่ยงแท้ เรามีธรรมชาติและปัญญาญาณเป็นวาระ และปัทมสัมภวะ (ผู้กำเนิดจากดอกบัว) คือนามของเรา พระเจ้าอินทรโพธิได้ฟังดังนั้นก็ให้อัจฉรยใจนัก ทรงเชื่ออย่างไม่มีข้อกังขาว่า กุมารนั้นจะต้องเป็นนิรมายกายของเทพองค์ใดองค์หนึ่งเป็นแน่ จึงทรงรับพระกุมารมาเลี้ยงไว้ในฐานพระโอรส



หลังได้ พระ ปัทม สัม ภวะ บ้านเมืองก็ร่มเย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้อง ตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดม สมบูรณ์ เมื่อเจริญวัยขึ้นก็ทรงจัดการให้ พระโอรสได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิง โฉมงามและยกพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์ ปกครองบ้านเมือง นามว่า พระปัทม ราชา แต่ยิ่งนานวัน พระปัทมสัมภวะ ก็ ยิ่งตระหนักว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ จนมีดำริจะ ละทางโลกเข้าสู่ทางธรรม แต่ทรงรู้ว่า พระบิดาและชายาคงจะไม่ปล่อย พระองค์ไปง่ายๆ จึงทรงใช้เวทมนตร์ สั่งหารบุตรชายของขุนนางชั่วร้ายผู้หนึ่ง ด้วยพระทัยอันการุญย์ บุตรชายขุนนาง ชั่วนี้ความจริงต้องไปเกิดในภพภูมิชั้นต่ำ มาก เพราะเคยทำบาปกรรมเอาไว้มาก แต่การเสียชีวิตในเงื้อมหัตถ์ของพระปัทม สัมภวะทำให้จิตวิญญาณของเขารวมเข้ากับธรรมธาตุจนได้ไปเกิดในสวรรค์ ณ แดนพุทธเกษตร ในขณะที่พระปัทม สัม ภวะ ต้องโทษถูกเนรเทศจาก ราชอาณาจักร ต้องไปอาศัยอยู่ยังป่าช้า สิตวานา นันทวัน ทานภูมิทวีป และ ปารุ สักวัน ฯลฯ ที่ซึ่งพระองค์ได้ศึกษาคำสอน ในแนวทางลึกลับของวัชรยาน (โยคี) ตาม หลุมศพเกจิอาจารย์ต่างๆ จนเชี่ยวชาญ และมีอำนาจวิเศษมากมาย ว่ากันว่าใน ระหว่างนั้น พระองค์ได้กลายเป็น รากษสที่ชั่วร้าย ปราบปีศาจและนางทากินีผู้มีมีฉภาทิภูริจนยอมกลับใจ ปวารณา ตัวเป็นพระธรรมบาลในพระพุทธศาสนา

ทำให้พระองค์ได้รับฉายาว่า โรทรหวัชระ กาล หมายถึง วัชระผู้โกรธเกรี้ยว

ต่อมาทรงพบกับพระอริยเจ้าป ราชภัสติ ทรงเรียนธรรมและหลักโยค ต้นตระกูลจากท่า และเพียงได้สดับพระสูตร ต่างๆ เพียงครั้งเดียวก็ทรงเป็นเทพทั้ง ๓๗ องค์ของทางโยคต้นตระกูลเสด็จมา สำแดงตนโดยพระองค์ไม่ต้องเข้าฌาน ก่อนเลย การรู้ธรรมได้ในเร็วพลันเช่นนี้ ทำให้ผู้คนพากันขนานพระนามพระองค์ว่า 'ศากยะสิงห์' อีกพระนามหนึ่ง จากนั้น พระองค์ได้เสด็จไปฝากตัวเป็นศิษย์พระ อริยบุคคลและนางทากินีอีกหลายท่านทั้ง ที่พุทธคยาและสถานที่อื่นๆ อีกหลายแห่ง จนสุดท้ายก็รอบรู้พระไตรปิฎก ทั้งใน ส่วนของพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม อีกทั้งยังเจนจบในเวทมนตร์คาถาและคำ สอนที่ลึกลับที่สุดของนิกายต้นตระกูล ทรง พังมณฑลจนบรรลุถึงความรู้แจ้งเป็นที่ หนึ่งเดียวกับพระชินพุทธทั้งหลายใน มณฑลนั้น ทำให้ทรงหลุดพ้นจากห้วง สังสารวัฏ ในที่สุดความใฝ่ใจในการศึกษา ธรรมทำให้ผู้คนยกย่องพระองค์ให้เป็น ครูธิดานาวารุจี หมายถึง พระผู้มีพระทัย ใฝ่รู้ในปัญญาญาณ

หลังบรรลุธรรม ครูปัทมสัมภวะ ได้เสด็จไปยังแคว้นไพธะและทรงแสดง ธรรมสั่งสอนบรรดานางทากินีอยู่นานถึง ห้าปี ทำให้แสงธรรมสาดส่องลงไปให้ได้ หล้า ประดุจแสงอาทิตย์ฉายฉาน จึงทรง ได้รับยกย่องให้เป็นเหยียมา เออเซอร์ หรือ สุรยประภาอีกพระนามหนึ่ง แล้วเสด็จไป



ยังแคว้นซาโอร์เพื่อแสดงธรรมโปรดนาง  
มันธารวะ ธิดาของพระเจ้าศาลตราธร  
และทรงรับนางเป็นศักดิ์ด้วย ครั้น  
พระราชาทรงทราบเรื่องก็กริ้วนักหนา  
รับสั่งให้จับทั้งสองไปเผาทั้งเป็น แต่ครูปัท  
สัมภาวะใช้อาคมเปลี่ยนเชิงตะกอนท่อน  
พินให้กลายเป็นบึงน้ำใหญ่ ตัวพระองค์  
กับนางมันธารวะประทับอยู่กลางดอกบัว  
ดอกมหิมา พระราชาจึงคลายทิฐิ ยอมรับ  
นับถือและยอมให้พระธิดาติดตามพระ  
ปัทมสัมภาวะไปเผยแพร่วรรณตามที่ต่างๆ  
ในที่สุด

เรื่องราวการเสด็จไปยังทิเบต  
และเขตหิมาลัยของพระองค์นั้นมีตำนาน  
เล่าขานกลับไปถึงเมื่อครั้งที่พระอมิตาภ  
พุทธเจ้าทรงมอบภาระให้พระอวโลกิเต  
ศวรนำแสงธรรมไปสู่ทิเบต พระมหา  
โพธิสัตว์ทรงเสด็จทิพยเนตรลงมาเห็น  
อนารยชนผู้เต็มไปด้วยมัจฉาทิฐิเหล่านี้  
แล้วก็ให้สงสารนัก ถึงกับหลั่งน้ำพระ  
เนตรบังเกิดเป็นเทพธิดาสององค์ คือนาง  
กังกากับนางกังจุงมา วันหนึ่งนางกังจุงมา  
ไปเห็นดอกไม้ทิพย์เข้า เกิดพอใจจึงขโมย  
ดอกไม้ชิ้นนั้นมา ความปิดบาปครั้งนี้ทำ  
ให้นางต้องลงมาจุติเป็นธิดาพ่อค้าในโลก  
มนุษย์มีชื่อว่านางเดโชมา

ด้วยเหตุที่ถือกำเนิดมากจากน้ำ  
พระเนตรของพระอวโลกิเตศวรมาแต่เดิม  
นางเดโชมาจึงมีศรัทธาอันแก่กล้าใน  
พระศาสนา และได้บริจาคเงินสร้างเจดีย์  
องค์ใหญ่ขึ้นในเนपाल แต่สร้างยังไม่ทัน  
เสร็จ นางก็เสียชีวิตลงก่อน บุตรชายทั้งสี่

จึงสร้างเจดีย์ต่อจนแล้วเสร็จ และ  
อธิษฐานขอพรต่างๆ กันไป คนแรกขอไป  
เกิดเป็นธรรมราชา คนที่สองขอเป็นพระ  
สังฆราชา คนที่สามขอเป็นพระ  
อริยบุคคลฝ่ายต้นตระกูล ส่วนคนที่สี่ขอไป  
เกิดเป็นคนเดินสารเพื่อนำสามคนแรกมา  
พบกัน ฝ่ายลาที่ช่วยขนอิฐขนปูนในการ  
สร้างพระเจดีย์มาโดยตลอดได้ฟังดังนั้น  
ก็โกรธนัก นึกขึ้นมาว่า "ดูทีหรือ ตัวเราก็  
ช่วยงานเหนื่อยยากแสนสาหัส จะคิดถึง  
เราสักนิดก็ไม่มี ดีละ ถ้าเช่นนั้น เราขอ  
สาบานว่าจะตามไปเกิดไปทำลายสิ่งที่คน  
ทั้งสี่เพียรสร้างขึ้นให้พินาศฉิบหายไปให้  
จงได้"

ภายหลังบุตรชายคนแรกได้มา  
เกิดเป็นพระเจ้าทิฆ เตตเช็น องค์  
นิรมาณของพระมัญชุศรีและกษัตริย์องค์  
ที่ ๓๘ แห่งทิเบต ในขณะที่คนสุดท้าย  
ได้มาเกิดเป็นคนเดินสาร รับหน้าที่ไป  
อัญเชิญพระสังฆราชาศาสนรักษิตกับ  
ครูปัทมสัมภาวะมาจากอินเดีย ครูปัทม  
สัมภาวะทรงรำลึกชาติได้จึงรับนิมิตต์  
เสด็จมาเผยแผ่พระพุทธานุชาตญาณทิเบต  
แต่ก็เต็มไปด้วยอุปสรรค มีภูติผีปีศาจ  
คอยขัดขวางมากมาย ครูปัทมสัมภาวะ  
ต้องใช้คาถาอาคมกำราบและสำแดงร่าง  
ทั้งในภาคดีและภาคร้ายเข้าจัดการ ทำให้  
ได้รับฉายานามมากมาย อาทิ สีหนาท  
ปัทมวัชระ และครุฑุโรจจิน โดรเล เป็นต้น

หลังจากนั้น จึงร่วมมือกับพระ  
เจ้าทิฆเตตเช็นและพระศานตรักษิต  
สร้างอารามซัมเมขึ้นเป็นวัดในพุทธ

ศาสนาแห่งแรกในทิเบต นอกจากนี้ยังทำพิธีอุปสมบทให้กับพระสงฆ์เจ้าครูแรกของทิเบต ควบคุมดูแลแปลพระสูตรและคัมภีร์ พุทธสายต้นตระกูลภาษาสันสกฤตเป็นภาษาทิเบต วางรากฐานการศึกษาพระธรรมและการเจริญวิปัสณาสมาธิให้เป็นระบบระเบียบ ทำให้แสงธรรมสาดส่องลงไปทั่วทิเบตประหนึ่งแสงพระสุริยเทพที่ส่องสว่างไปทั่วหล้า ฝ่ายเจ้าที่ผูกใจเจ็บนั้น ภายหลังได้กลับชาติมาเกิดเป็นพระเจ้าล้งดามา กษัตริย์องค์ที่ ๔๑ ของทิเบต ทรงซิงจั้งเกียงและกระทำย่ำยีพุทธศาสนาจนแทบสูญหายไปจากทิเบตตั้งคำสาบานที่ได้กล่าวไว้ในชาติก่อน

ขณะที่ครุฑปัทมสัมภวะประทับอยู่ในทิเบต ทรงรับนางเยเช โขเกิล ชายาองค์หนึ่งของพระเจ้าทิงง เด็ตเซินเป็นศักดิ์ และได้เดินทางท่องไปตามดินแดนต่างๆทั่วทิเบต ขุนเขาลำธารและเถื่อนถ้ำที่เคยเสด็จไปประทับ กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ ยังทรงชุกชอนสมบัติล้ำค่าทางศาสนาเอาไว้ตามต่างๆ และกล่าวพยากรณ์ว่า จะมีใครมาพบในยุคสมัยใดอีกด้วย

ครุฑปัทมสัมภวะทรงมีพระนามเรียกขานตามภาคสำแดงต่างๆ มากมาย แต่ภาคสำแดงหลักนั้นมีอยู่แปดภาค ได้แก่ ปัทมสัมภวะ ปัทมราชา ปัทมวัชระ ครุฑโรจณี โดรเล สุรายประภา ศากยสิงห์ สีหนาท และครุฑิฆานวารุจี แต่ละภาคล้วนสะท้อนถึงพระประวัติ การกำราบภูติผี

ปีศาจร้าย และการเผยแพร่ธรรมของพระองค์ทั้งสิ้น

ตามประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา นิกายตันตрянากล่าวว่า พระปทุมสมภพเป็นอาจารย์ชาวอินเดียที่มีฤทธิ์ มีเวทมนตร์แข็งแกร่ง ได้นำศาสนาพุทธนิกายตันตрянามาเผยแผ่ในทิเบตเป็นครั้งแรกในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พระปทุมสมภพได้ใช้เวทมนตร์คาถาปราบภูติผีมารร้ายในลัทธิบอน อันเป็นลัทธิดั้งเดิมในทิเบตจนหมดสิ้น ทำให้พวกบอนหันมานับถือศาสนาพุทธจำนวนมาก

พระปทุมสมภพจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้วางรากฐานพุทธศาสนาให้มั่นคงในทิเบต แม้ในเวลานั้นจะเน้นหนักเรื่องการศึกษา ด้านเวทมนตร์อิทธิฤทธิ์มากกว่าด้านปรัชญาก็ตาม

### พระสงฆ์ในภูฏาน

ปัจจุบัน ภูฏานมีพระสงฆ์ใน ความอุปถัมภ์ของทางการอยู่ราว ๘,๐๐๐ รูป โดยทั้งหมดจะอยู่ภายใต้การปกครองของ เจเค็มโป (สมเด็จพระสังฆราช) ผู้เป็นประมุขขององค์กรสงฆ์ตราซังเฮ็นชก เจเค็มโปทรงมี โโลเป็น ชั้นสูง เป็นผู้ช่วยอยู่สี่ท่าน ได้แก่ โดร์จีโลเป็น (รับผิดชอบดูแลหลักคำสอนทางศาสนาทั้งหมด) ดราเปโลเป็น (พระครูด้านไวยากรณ์ ดูแลการศึกษาด้านอักษรศาสตร์) ยังปีโลเป็น (พระครูด้านดนตรีและพิธีสวดมนต์) และ เซนยีโลเป็น (พระครูด้านปรัชญา) ส่วนผู้ช่วยระดับรองลงมานั้นจะมีอยู่สองท่าน

คือ คิลโลร์โลเป็น (พระครูด้านศิลป) และ ซิปีโลเป็น (พระครูด้านโหราศาสตร์) นอกจากนี้อารามแต่ละแห่งยังมี อุมเซ (อาจารย์คุมการร้องประสานเสียง) และ คุณน (อาจารย์คุมวินัย) ประจำอยู่ด้วย โดยท่านหลังจะถือสายประจำกับ สัสติดมื่ออยู่ตลอดเวลา

ปัจจัยขั้นพื้นฐานนั้น ทางการจะเป็นผู้จัดหามาให้ ส่วนเงินที่ได้มาจากการประกอบพิธีถือเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของพระ พระเหล่านี้มีหน้าที่ประกอบ วัตรปฏิบัติประจำวันและทำพิธีสำคัญที่มี มาเพิ่มมาเป็นพิเศษตามกำหนดของบ่อม และวัดวาอารามแต่ละแห่ง รวมทั้งรับ นิมนต์ไปประกอบพิธีต่างๆ ตามวัดหรือ ตามบ้านเรือนของศาสนิกชนด้วย ผู้ที่เข้าร่วมกาสาวพัสดร์นั้น มีทั้งเณรและ พระ ซึ่งต้องครองเพศพรหมจรรย์ ต้องละ เว้นจากการสูบบุหรี่และดื่มน้ำเมา แต่ยังมี นันเนื้อสัตว์ได้ พระภูฏานันนั้นฉันได้กระทั่ง มือเย็นต่างจากพระแถบเอเชียอาคเนย์ที่ ต้องงดมือเย็นอย่างเด็ดขาด พระที่เพิ่งมา บวชเอาตอนรุ่นหนุ่มก็พอมืออยู่บ้าง แต่ ต้องนับว่าน้อยมาก พระสามารถสึก ออกไปมีครอบครัวได้ทุกเมื่อ (แต่จะต้อง เสียค่าปรับ) คนจะเรียกพระที่สึกออกกว่า ก็เตรี การสึกออกไปครองเรือนนี้ สังคม ไม่ตำหนิหรือถือว่าเป็นตราบาปแต่อย่าง ใด

พระส่วนใหญ่ในภูฏานเป็นพระ ในนิกายดร์กปะ แต่พระในนิกายญิงมา ปะก็มีอยู่เช่นกัน พระที่ไม่ได้อยู่ใน

อุปถัมภ์ของทางการ แต่มีชาวบ้านเป็น อุปัฏฐากแทน มีอยู่ราว ๓,๐๐๐ รูป

พระที่ผ่าน พิธีอุปสมบทมา เรียบร้อยแล้ว เรียกว่า เก-ลง จะใช้ชีวิต อยู่ในซอง (บ่อม) หรือวัด ครองผ้าสีแดง เข้มในแบบฉบับอันเป็นเอกลักษณ์ และ มักถูกส่งตัวมาอยู่วัดตั้งแต่อายุ ๕-๖ ขวบ เพื่อเป็นหน้าเป็นตาและเป็นการสร้าง กุศลให้กับครอบครัว พระเหล่านี้จะได้เล่า เรียนเขียนอ่านวิชาความรู้พื้นฐานอัน เกี่ยวเนื่องกับศาสนา (เป็นการศึกษารูปแบบเดียวที่จะหาได้ในสมัยโบราณ) หลังผ่านไปได้สามสี่ปีก็จะเปลี่ยนมา ศึกษาเฉพาะสาขาตามความสามารถหรือ ความถนัดของแต่ละบุคคล โดยอาจเป็น วิชาศาสนวิทยาขั้นสูงหรือศาสนศิลป์ แขนงใดแขนงหนึ่ง (นาฏศิลป์ คีตศิลป์ จิตรกรรม หรือการตัดเย็บ ฯลฯ)

**ตรุลกู** หรือ รินโปเซ คือ นิรมาน กาย ของพระอริยสงฆ์องค์สำคัญๆ ผู้กลับ ชาติมาเกิดหลายครั้งจนกลายเป็นสาย วงศ์ให้สืบย้อนไปได้เหมือนลำดับวงศ์ ตระกูลกระนั้น นิรมานกายทุกรุ่นจะใช้ ชื่อเดียวกันหมดไล่ลงมาเป็นรุ่นๆ คน ทั่วไปจะเรียกพวกท่านว่า ตรุลกู หมายถึง “ร่างที่แบ่งภาคมาเกิด” แต่เวลาสนทนา กับท่านจะยกย่องด้วยการเรียกท่านว่า รินโปเซ แปลว่า “อาจารย์ผู้ที่เป็นที่ เคารพและเทิดทูนยิ่ง” ตรุลกูบางท่าน เป็นพระที่ผ่านพิธีอุปสมบทครองสมณ เพศและละเว้นประเวณีตามพระธรรม วินัยอย่างเคร่งครัด บางท่านก็แต่งงาน

ครองเรือนเยี่ยงฆราวาสทั่วไป แต่ก็ยังเป็นทีเคารพนับถือของชาวบ้าน ที่สำคัญเมื่อได้รับการประกาศให้เป็นตรุลูกก็จะเข้าไปช่วยชีวิต ถึงแม้จะใช้ชีวิตข้องเกี่ยวกับโลกียวิสัยแทนการมุ่งสู่เส้นทางธรรมก็ตาม การเป็นตรุลูกจะสืบทอดเรื่อยไปในทุกๆชาติ เหมือนหนึ่งเป็นลักษณะทางพันธุกรรมกระนั้น ชาวภูฏานจะนิยมไปสักการะขอพรจากตรุลูกองค์สำคัญ ที่ได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนทางศาสนาอย่างเข้มงวดจริงจัง และมีศักดิ์ฐานอันสูงส่งในศาสนาจักรมาตั้งแต่ยังเยาว์วัยกันเป็นพิเศษ

**กมเซ็น** (พระบ้าน) เป็นองค์ประกอบทางศาสนาที่ค่อนข้างพิเศษคือเป็นฆราวาสที่ทำหน้าที่แทนพระสังกัดอยู่ในภิกษุสงฆ์มาปะ กมเซ็นจะอาศัยอยู่กับบ้าน แต่งงานมีครอบครัวและมีงานมีการทำเป็นอาชีพ ไล่ตั้งแต่การทำงานทำไร่ไปจนถึงงานราชการ กมเซ็นได้รับการศึกษาทางศาสนาจนสามารถประกอบพิธีต่างๆ ให้ชาวบ้านได้ กมเซ็นจะสวมชุดโกเหมือนฆราวาสทั่วไปแต่จะยาวกว่าปกติ บางครั้งจะรวบผมขมวดไปเป็นหางม้าและใช้ กัปนะ สีแดงเข้มคล้ายจีวรพระ กมเซ็นมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญยิ่งในหมู่บ้านอันรกร้างห่างไกล เพราะเป็นผู้ประกอบพิธีที่จำเป็นแทนพระได้ทั้งหมด

**ลามะ** คำว่า ลามะ แปลว่า “อาจารย์ทางศาสนา” ลามะอาจเป็นได้ทั้งพระที่ผ่านพิธีอุปสมบทมาโดยสมบูรณ์

แล้วหรืออาจเป็นฆราวาสที่ครองเรือนอยู่จะเป็นเก-ลง หรือ กมเซ็น หรือตรุลูกได้ทั้งนั้น โดยสองอย่างหลังนี้จะแต่งงานหรือไม่แต่งงานก็ได้เช่นกัน คำว่า “ลามะ” เป็นเครื่องสะท้อนสถานะทางศาสนาของบุคคล เป็นคำเรียกหาเพื่อยกย่องบุคคลที่มีสติปัญญาและความรอบรู้ในเรื่องทางศาสนามากกว่าฐานะทางสังคม และส่วนใหญ่จะมีการสืบทอดจากพ่อสู่ลูก

**อานิ** (แม่ชี) ภูฏานมีแม่ชีอยู่น้อยมาก เพราะวัฒนธรรมภูฏานถือว่าชีวิตในวัดวาอารามเป็นโลกของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง สำนักชีทุกแห่งจะอยู่ภายใต้การดูแลของทางวัดและสำนักสงฆ์เสมอ สำนักชีที่ให้บริการการศึกษาด้านพิธีกรรมและหลักคำสอนพื้นฐานแก่แม่ชีที่เข้ามาบวชตั้งแต่วัยเยาว์นั้น มีอยู่ไม่มากนัก และส่วนใหญ่ก็ตั้งอยู่ในเขตรกร้างห่างไกล เมื่อมีลามะชั้นสูงแวะมาเยือน พวกแม่ชีจะพากันมารับฟังคำสอนและรับการประสาทพรจากท่านเสมอ

### พระพุทธศาสนาหายาน ๔ นิกาย

๑. นิกายนิงมาปะ สวมหมวกแดง เกิดปี พ.ศ. ๑๓๖๓ สำนักงานใหญ่อยู่ที่ไบเลาคุมเบ มีท่านอลินปูเซ่เป็นประมุขนิกาย สามารถไว้ผมยาวและหนวดเคราได้

๒. นิกายศากยะ สวมหมวกสีน้ำเงิน เกิดปี พ.ศ. ๑๕๗๘ สำนักงานใหญ่อยู่ที่ตุลหาโพตรัง ราชปุร์ สหรัฐอเมริกา

มินควัง กุนคา เตเคเฮ่น ลินปูเซ่ เป็น  
ประมุข สามารถมีครอบครัวได้

๓. นิกายกายยุคปะ (กาจูปะ)  
สวมหมวกสีดำ เกิดปี พ.ศ. ๑๕๙๓  
สำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองลุมเต็ก รัฐสิกขิม  
มี อุเป็น ดอร์เลย์ เจ การมาปะ องค์ที่  
๑๗ เป็นประมุข

๔. นิกายเกลุคปะ สวมหมวกสี  
เหลือง เกิดปีพ.ศ. ๑๙๒๘ สำนักงานใหญ่  
อยู่ที่เมืองธรรมศาลา หิมวันตประเทศ มี  
องค์ดาไลลามะเป็นประมุข องค์ที่ ๑๔

### บทสรุป

ประเทศภูฏานเป็นประเทศเล็กๆ  
ที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติและอุดมการณ์  
ทางการเมืองที่แตกต่างกัน เพราะถูกโอบ  
ล้อมไปด้วยประเทศใหญ่และมีอิทธิพล  
อย่างประเทศอินเดียและจีน แต่ภูฏาน

สามารถดำรงความเป็นอิสระมาโดย  
ตลอด ส่วนในด้านการท่องเที่ยว  
เนื่องจากที่ตั้งของประเทศภูฏานยากแก่  
การเข้าถึงและทางนโยบายของรัฐบาลที่  
ไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าประเทศ  
มากจนเกินไป จึงจำกัดจำนวนการออกวี  
ซ่าให้นักท่องเที่ยวเอาไว้ ส่วนเรื่องศาสนา  
พุทธในภูฏานนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของ  
ชีวิตที่ทุกคนต้องคลุกคลีและสัมผัสกับคำ  
สอนของพระพุทธศาสนาแบบมหายาน  
ตั้งแต่เกิดจนตาย ความสัมพันธ์ระหว่าง  
ชาวภูฏานกับพระพุทธศาสนาจึงเสมือน  
มารดากับบุตรที่คอยโอบอุ้มกันอย่าง  
ละมุนละไม แต่สิ่งที่ประทับใจที่สุดคือ  
อากาศและธรรมชาติที่งดงาม ทุกคนที่ไป  
มาแล้ว ล้วนต้องอยากไปอีก เพื่อชื่นชม  
ธรรมชาติแบบธรรมชาติจริงเลยทีเดียว

### บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, รศ.ดร. (๒๕๕๔). พระพุทธศาสนาแบบทิเบต, พิมพ์ครั้งที่ ๒,  
กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส่องสยาม จำกัด.
- ประภาส ปรีชาโน (แก้วเกตุพงษ์), พระมหา. (๒๕๕๘). ภูฏาน ประวัติศาสตร์ศาสนาพุทธ,  
กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วลัย ชูธรรมธัช, (๒๕๕๔). ธาธาหิมาลัยด้วยหัวใจแห่งรักของกษัตริย์จิกมี.  
กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, (๒๕๕๐). ภูฏาน-ไทย มิตรภาพไร้พรม  
แดน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล, (๒๕๔๙). ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย อินเดีย ลังกา  
ชวา จาม ขอม พม่า ลาว, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.